

Рентабельність підприємств АПК та шляхи її підвищення в умовах воєнного стану

Необхідною умовою успішного функціонування агропромислових товаровиробників в умовах жорсткої конкуренції є створення такого економічного механізму, який би відповідав вимогам інтенсифікації виробництва і призводив до підвищення зростання сум отриманого прибутку та підвищення рентабельності господарювання.

Рентабельність є відносним економічним показником, що характеризує ефективність господарської діяльності та визначається діленням прибутку до витрат, тобто є нормою прибутку.

Рентабельність визначається як здатність компанії отримувати прибуток від своєї господарської діяльності, використовуючи її ресурси, і вона є економічним інструментом, який лежить в основі всіх рішень компанії щодо управління діяльністю та взаємовідносин з діловими партнерами і тому він набуває статусу основного критерію, що використовується для оцінки економічної ефективності [3].

Показники рентабельності являються відносними характеристиками фінансових результатів та ефективності діяльності сільськогосподарського підприємства. Вони вимірюють дохідність підприємства з різних позицій і групуються у відповідності з інтересами учасників економічного процесу ринкового обміну. Вони дозволяють оцінювати результативність вкладених ресурсів. У фінансовій практиці виокремлюють такі основні групи показників рентабельності: рентабельність підприємства, рентабельність продукції, рентабельність капіталу (активів) підприємства [4].

Внаслідок збройної агресії російської федерації, яка розпочалася в 2014 році і перебуває в особливо активній фазі з 24 лютого 2022 року, Україна втратила частину сільськогосподарських угідь на окупованих територіях Луганської та Донецької областей та АР Крим. Також непридатними для сільськогосподарських робіт наразі є землі в Запорізькій, Миколаївській, Харківській та Херсонській областях.

Проте, незважаючи на воєнні дії, тривалий час наша держава перебуває в п'ятірці світових лідерів з експорту сільськогосподарської продукції, серед якої пшениця, ячмінь, кукурудза, соняшникова олія.

Слід зауважити, що діюча модель розвитку сільськогосподарського виробництва виявилася достатньо вразливою в умовах воєнного стану, оскільки базується на ефекті масштабу, сировинному характері та деформованій структурі аграрного товаровиробництва – великі аграрні формування (холдинги) спеціалізуються на галузі рослинництва, вирощуючи високорентабельні й швидкоокупні види продукції сільськогосподарського виробництва, тоді як малі підприємства, фермерські господарства та населення переважно займаються вирощуванням досить трудомісткої продукції тваринництва, плодоовочевих та ягідних культур.

Вразливість діючої моделі сільськогосподарського товаровиробництва з'явилася під час повномасштабного воєнного вторгнення саме взимку 2022 р.

Найбільш вразливими точками у діяльності аграрних товаровиробників стали:

- відсутність можливості належним чином проводити польові роботи. Більша частина угідь на окупованих територіях є непридатними для ведення сільськогосподарської діяльності, тому що вони перебувають під постійними обстрілами або заміновані;

- відсутність забезпечення експорту сільськогосподарської продукції морським напрямком. Блокування експорту через море негативно впливає на рівень доходності вітчизняних аграріїв, а, відповідно, і на рівень рентабельності їх діяльності;

- повне знищення або руйнування інфраструктури сільськогосподарського товаровиробництва. Об'єктами знищення/руйнування переважно виступають сховища зернових культур, продовольчі склади, логістична інфраструктура, а також сільськогосподарська техніка;

- погіршення у забезпеченні аграрних товаровиробників матеріальними та фінансовими ресурсами, необхідними для здійснення процесу виробництва. Брак фінансових ресурсів, неможливість довгострокового планування діяльності внаслідок можливих бойових дій призводять до спрощення процесів сільськогосподарського виробництва, зменшення внесення добрив та засобів захисту рослин, що знижує врожайність сільськогосподарських культур та погіршує якісний склад сільськогосподарських угідь.

Слід також зазначити, що аграрне товаровиробництво повністю залежить від біологічних процесів росту й розвитку рослин і тварин, йому властивий один із найбільших періодів сукупності витрат, що обмежує можливість швидкої переорієнтації виробництва на іншу продукцію. Таким чином, стає неможливою швидка корекція посівів сільськогосподарських культур озимих груп, які були засіяні восени 2021 р. Тому структура посівів сільськогосподарських угідь під урожай 2022 р. змінилася диференційовано, залежно від періоду висаджування культури. Так, якщо 2021 р. ярів пшениці було посіяно 192 тис. га, до цього року – майже 200 тис. га; сої – 1300 тис. га та близько 1250 тис. га відповідно. Водночас площі посівів експортно-орієнтованих сільськогосподарських культур зазначили зміни: площі посівів під соняшник скоротилися на 1 млн 809,7 тис. га проти минулого року (але цей показник усе-таки є високим – 4 млн 700 тис. га), посіви кукурудзи з 5 млн 500 тис. га торік скоротились до 4 млн 600 тис. га цього року, що пов'язано насамперед з тим, що кукурудза є складнішою в логістиці [5].

Зважаючи на особливості розвитку сільськогосподарського виробництва, а також неможливість прогнозування перебігу війни, окрім оперативного розв'язання поточних проблем галузі необхідно поступово

формувати стратегічне бачення майбутнього сільського господарства.

Ми погоджуємося з думкою В. Русан [5], який вважає, що основними напрямками, що забезпечать рентабельність суб'єктів аграрного сектору економіки в умовах війни мають бути такими:

1. Забезпечення збору врожаю сільськогосподарських культур. Для цього необхідним є формування резервів паливо-мастильних матеріалів, щоб забезпечити сільськогосподарських товаровиробників необхідними ресурсами для ведення польових робіт, пов'язаних з доглядом та збором майбутнього врожаю сільськогосподарських культур. На території громади необхідно накопичувати дрібнотоварні партії пально-мастильних матеріалів (автоцистерн різної тоннажності) для використання суто в сільськогосподарських цілях.

2. Досягнення стійкості продовольчих систем громад шляхом стимулювання створення закритого ланцюга забезпечення матеріально-технічними ресурсами (сільськогосподарська техніка, добрива, засоби захисту рослин) сільськогосподарського виробництва в межах громади, а також створення власної ринкової інфраструктури виробництва, заготівлі, зберігання та збуту сільськогосподарської продукції та продукції.

3. Перегляд формування структури посівних площ сільськогосподарських культур у напрямі її збалансування відповідно до пріоритетів задоволення потреб внутрішнього ринку зростаючими соціальними харчовими продуктами, потреб тваринництва й поглибленого перероблення. Мета – завантажити харчову промисловість сировиною, а також переорієнтувати структуру експортних поставок на високорентабельну й менш тоннажну сировинну продукцію та продукти переробки з більшою доданою вартістю.

4. Поступове відновлення технічних можливостей експорту сільськогосподарської продукції та продуктів харчування. В умовах уже скасованих деякими країнами експортних квот на постачання української сільськогосподарської продукції та продуктів харчування необхідно сприяти встановленню ділових контактів вітчизняних підприємців з іноземними партнерами для налагодження довгострокової співпраці, а також пошуку нових можливостей поставок української продукції на європейські світові ринки та закріпленню присутності на них.

5. Розробка стратегії розвитку аграрного сектору економіки, яка має повні врахувати його конкурентні переваги, а також необхідний розвиток багатокладності, збалансованість структури виробництва, підвищення прибутковості капіталовкладень та землевіддачі, широке впровадження інновацій, розвиток та поглиблене перероблення сільськогосподарської сировини, суттєвого збільшення частини готової харчової продукції та продуктів. з більшим вмістом доданої вартості в структурі експортних поставок, адаптація сільського господарства до зміни клімату, упровадження сучасних цифрових технологій.

Отже, війна в Україні дала поштовх до швидкої зміни вітчизняного аграрного сектору економіки. Основною умовою підвищення рентабельності аграрних товаровиробників в умовах воєнного стану є розширення виробництва продукції тваринництва, запровадження закритих виробничих циклів та забезпечення господарств сталими нормами запасів матеріально-технічних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Бочкарьова Т.О., Кулинич Р.О. Показники рентабельності підприємств різних галузей України та шляхи підвищення їх рівня. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/35.pdf

2. Забедюк М.С. Проблеми забезпечення та шляхи підвищення рентабельності в сучасних умовах. Економічний форум. 2021. № 3. С. 59-64.

3. Курочкіна О. Рентабельність підприємства як основний показник ефективності його діяльності. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.16.43.html>

4. Приказюк О.В. Методи оцінки рентабельності підприємств аграрного сектору економіки. URL: <https://magazine.faaf.org.ua>

5. Русан В. Особливості функціонування аграрного сектора економіки України в умовах війни. URL: <https://niss.gov.ua/en/node/4589>